

Юридичні науки

УДК 346.9

Афанасієв Роман Володимирович

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін та фінансового права*

Навчально-науковий інститут права

Сумського державного університету

Afanasyev Roman Vladimirovich

*кандидат юридических наук, доцент кафедры
гражданско-правовых дисциплин и финансового права*

Учебно-научный институт права

Сумского государственного университета

Afanasyev Roman

Candidate of Legal Sciences, Associate Professor of the

Department of Civil and Financial Law

Educational and Scientific Institute of Law of the

Sumy State University

Волошин Максим Миколайович

Студент 6 курсу Навчально-наукового інституту права

Сумського державного університету

Voloshin Maxim Nikolaevich

Студент 6 курса Учебно-научного института права

Сумского государственного университета

Voloshin Maxim

Student of the 6th year of the

Educational and Scientific Institute of Law of the

Sumy State University

**ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ПРЕДСТАВНИЦТВА ПРОКУРОРОМ
ІНТЕРЕСІВ ГРОМАДЯНИНА АБО ДЕРЖАВИ В СУДІ ПІСЛЯ
ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО ЧИННОГО ЗАКОНОДАВСТВА
ПРАВОВЫЕ ОСНОВАНИЯ ПРЕДСТАВИТЕЛЬСТВА ПРОКУРОРОМ
ИНТЕРЕСОВ ГРАЖДАНИНА ИЛИ ГОСУДАРСТВА В СУДЕ ПОСЛЕ
ВНЕСЕНИЯ ИЗМЕНЕНИЙ В ДЕЙСТВУЮЩЕЕ
ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО
LEGAL GROUNDS FOR THE REPRESENTATION OF THE CITIZEN
OR STATE'S INTERESTS BY THE PROSECUTOR IN COURT AFTER
MAKING CHANGES TO THE CURRENT LEGISLATION**

Анотація. Стаття присвячена висвітленню однієї з актуальних процесуально-правових проблем господарського права щодо питання правової підстави представництва прокурором інтересів громадянина або держави в суді. Оскільки чинне законодавство нещодавно зазнало значних змін треба розглянути зовсім новий підхід до допуску прокурора до участі у справі, а саме: через необхідність обґрунтування останнім наявності підстав для представництва саме ним інтересів громадянина чи держави у суді, а не позивачем самостійно.

Ключові слова: участь прокурора у господарському процесі, правові підстави участі прокурора у господарському процесі, нововведення у відповідному законодавстві.

Аннотация. Статья посвящена освещению одной из актуальных процессуально-правовых проблем хозяйственного права по вопросу правового основания представительства прокурором интересов гражданина или государства в суде. Поскольку действующее законодательство недавно претерпело значительные изменения надо рассмотреть совершенно новый подход к допуску прокурора к участию в деле, а именно: из-за необходимости обоснования последним наличия

оснований для представительства именно им интересов гражданина или государства в суде, а не истцом самостоятельно.

Ключевые слова: *участие прокурора в хозяйственном процессе, правовые основания участия прокурора в хозяйственном процессе, нововведения в соответствующем законодательстве.*

Summary. *The article is devoted to the coverage of one of the actual procedural and legal issues of economic law regarding the legal basis for the representation of the interests of a citizen or state in the court by the prosecutor. As the current legislation has recently undergone significant changes, a completely new approach should be considered to allow the public prosecutor to participate in the case, namely: due to the need to justify the latter availability of grounds for representing the interests of a citizen or a court in court, and not on the plaintiff alone.*

Key words: *participation of the prosecutor in the economic process, legal grounds for the participation of the prosecutor in the economic process, innovations in the relevant legislation.*

Постановка проблеми. У нашій роботі ми розглянемо правові підстави представництва прокурором інтересів громадян або держави в суді спираючись на діючі зміни у законодавстві. Але перш ніж визначити правову природу представництва прокурора поза межами кримінального судочинства, насамперед треба виходити із сутності інституту прокуратури як органу, який здійснює функцію охорони закону, державно-правових відносин.

На сьогоднішній день процесуальна конструкція як «право прокурора на представництво інтересів громадянина або держави в суді» зазнала значних змін у зв'язку з набранням чинності в новій редакції Закону України «Про прокуратуру». Тобто, у чинному законодавстві представлено

новий підхід до допуску прокурора до участі у справі, а саме: через необхідність обґрунтування останнім наявності підстав для представництва саме ним інтересів громадянина чи держави у суді, а не позивачем самотійно. Прокурор стає учасником цивільного, адміністративного, господарського процесу, вступаючи у відповідні відносини, таким чином він підпорядковується правилам, які регулюють процесуальну діяльність, але цей факт є внутрішнім стосовно того, що прокурор перш за все — представник державного органу, який виконує правозахисну функцію [5, с. 529].

Визначаючи правову природу представництва прокурора поза межами кримінального судочинства, необхідно виходити із сутності інституту прокуратури як органу, який здійснює функцію охорони закону, державно-правових відносин. Вступаючи у цивільний, адміністративний, господарський процес, прокурор стає його учасником і підпорядковується тим правилам, які регулюють процесуальну діяльність суб'єктів цього процесуального права, але цей факт є внутрішнім стосовно того, що прокурор перш за все — представник державного органу, який виконує правозахисну функцію.

Відповідно до Конституції України (статті 121 - 123) прокуратура є організаційно самотійним державно-правовим інститутом влади, який не належить до жодної з її гілок (ст.6). Представляючи в суді інтереси громадянина або держави, прокурор реалізує винятково конституційні положення, закріплені в статтях 3, 13 Основного Закону, відповідно до яких держава зобов'язана забезпечувати захист прав і свобод громадян, а також усіх суб'єктів права власності та господарювання.

Однак не можна ототожнювати статус прокурора зі статусом представника у процесі. Відносини між представником і довірительом засновані на договорі доручення або законі. Представник для виконання своїх обов'язків наділяється відповідними повноваженнями і не може

виходити за межі цих повноважень, якщо не одержить на це спеціального дозволу. Зовсім інше процесуальне становище займає прокурор. Завданням прокурора при розгляді справ у суді є дотримання прав і законних інтересів держави, винесення судом законних і обґрунтованих рішень. Виконуючи свої функції прокурор керується відповідним процесуальним та іншим законодавством.

Усі види представництва в суді, які закріплені поточним процесуальним законодавством, передбачають в обов'язковому порядку правові відносини між представником і особою, яку він представляє. Прокурор же діє від імені державного органу — прокуратури, на яку законодавством покладені представницькі функції. Для підтвердження своїх повноважень у господарському судочинстві прокуророві не потрібно надавати судові ніяких документів (довіреностей), оскільки він виконує обов'язки, що надані йому законом. Його діяльність може бути віднесена до представництва, яке є самостійним інститутом процесуального права, бо саме Основний Закон є правовою підставою участі прокурора в процесі [7, с.211].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На всіх етапах розвитку нашої держави питання про правові підстави представництва прокурором інтересів громадянина або держави в суді після внесення змін до чинного законодавства постійно привертає увагу вчених-правознавців. Серед них слід відзначити: Г. Тимченка, М. Мичко, М. Руденка, В. Румянцевої, О. Хавіної. У цілому проблема участі у господарському судочинстві є досі маловивченою і потребує подальшого наукового дослідження.

Метою статті є дослідження змін у чинному законодавстві стосовно правових підстав представництва прокурором інтересів громадянина або держави в суді.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ч. 3 ст. 23 ЗУ «Про прокуратуру» прокурор здійснює представництво в суді законних інтересів

держави у разі порушення або загрози порушення інтересів держави, якщо захист цих інтересів не здійснює або неналежним чином здійснює орган державної влади, орган місцевого самоврядування чи інший суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого віднесені відповідні повноваження, а також у разі відсутності такого органу.

Під час реалізації представницьких повноважень прокурор згідно з ч. 6 ст. 23 Закону має право:

- 1) звертатися до суду з позовом (заявою, поданням);
- 2) вступати у справу, порушену за позовом (заявою, поданням) іншої особи, на будь-якому етапі судового провадження;
- 3) ініціювати перегляд судових рішень, у тому числі у справі, порушеній за позовом (заявою, поданням) іншої особи;
- 4) брати участь у розгляді справи;
- 5) подавати цивільний позов під час кримінального провадження у випадках та порядку, визначених кримінальним процесуальним законом;
- 6) брати участь у виконавчому провадженні при виконанні рішень у справі, в якій прокурором здійснювалося представництво інтересів громадянина або держави в суді;
- 7) з дозволу суду ознайомлюватися з матеріалами справи в суді та матеріалами виконавчого провадження, робити виписки з них, отримувати безоплатно копії документів, що містяться у матеріалах справи чи виконавчого провадження [1].

Процесуальні форми участі прокурора в цивільному процесі – це закріплена в процесуальному законі можливість впливу його діяльності на розвиток цивільного судочинства – на порушення цивільної справи в суді чи вступ в уже розпочатий іншими особами судовий процес у справі [8].

У галузевому наказі № бгн визначено здійснення представницької діяльності шляхом:

- підготовки і пред'явлення позовів (заяв, подань);
- вступу у справи, порушені за позовами (заявами, поданнями) інших осіб на будь-якій стадії їх розгляду;
- ініціювання перегляду судових рішень, у тому числі у справах, порушених за позовом (заявою, поданням) іншої особи;
- участі у розгляді справ;
- захисту прав громадянина або інтересів держави при виконанні рішень судів [2].

Отже, участь прокурора в розгляді справ є однією з основних процесуальних форм реалізації функції представництва прокурором законних інтересів держави. Потрібно зазначити, що згідно з п.п. 11.2–11.4. наказу № бгн участь у розгляді цивільних та адміністративних справ у місцевих загальних судах забезпечувати прокурорам місцевого рівня за місцем розташування суду. Підрозділам представництва, іншим підрозділам прокуратур обласного рівня відповідно до компетенції забезпечувати участь у розгляді справ за їх позовами у судах першої та апеляційної інстанції, а також за позовами підпорядкованих прокурорів у місцевих господарських та окружних адміністративних судах за їх місцезнаходженням та у найбільш актуальних та резонансних справах [2].

Організацію участі прокурорів у розгляді справ у касаційній інстанції у Вищому спеціалізованому суді України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Вищому господарському суді України, Вищому адміністративному суді України, а також у Верховному Суді України покласти на управління представництва інтересів громадян та держави в суді та інші структурні підрозділи Генеральної прокуратури України відповідно до їх компетенції. Не менш важливим питанням є норми ст. 23 Закону, які визначають, що прокурор здійснює представництво інтересів громадянина або держави в суді виключно після підтвердження судом підстав для представництва. На нашу думку, підтвердженням підстав

представництва є прийняття позову та відкриття провадження судом. Норми процесуальних кодексів визначають умови та форми реалізації представницьких функцій щодо захисту законних інтересів держави в суді. У ч. 7 ст. 24 Закону вказано, що повноваження прокурорів, передбачені цією статтею, здійснюються виключно на підставах та в межах, передбачених процесуальним законодавством [1].

На думку Курило М.П., однією з найважливіших стадій судового процесу в судах першої інстанції є попередній розгляд справ. При цьому ця стадія судового процесу є основною, оскільки в межах процесуальної форми попередніх судових засідань уперше визначається позиція сторін, вирішується питання судових доказів, клопотань та призначається справа до безпосереднього її розгляду (ст. 130 ЦПК, ст. 65 ГПК, ст. 111 КАС України). Безперечно, на попередній розгляд справи суд витрачає певний процесуальний час. Проте законодавець сьогодні не передбачає попередній розгляд справ як обов'язкову стадію судового процесу для його оптимізації. Усі питання щодо проведення чи не проведення попереднього розгляду справ вирішує суддя. Практика свідчить, що судді здебільшого взагалі не проводять попередній розгляд справ. Як бачимо, законодавець передбачив цю стадію як добровільну з точки зору суду, але така ситуація призвела до витіснення попереднього розгляду справ із судового процесу [3].

Як зазначає Смітюх А.В., то на відміну від цивільно-процесуального та публічно-правового, у господарсько-процесуальному законодавстві немає положень про підготовче засідання, стадію підготовки справи до розгляду. Отже, після стадії порушення провадження у справі безпосередньо слідує стадія судового розгляду, а дії судді з підготовки справи до розгляду (ст. 65 ГПК України) розглядаються як складова стадії порушення провадження у справі. Зрозуміло, що розгляд господарської справи по суті розпочинається з певного моменту першого судового засідання у справі, втім, ані законодавець, ані доктрина не приділили цьому питанню жодної уваги [6].

За заявою прокурора суд може вжити заходи для забезпечення поданого ним позову (ст.ст. 151–154 ЦПК України; ст.ст. 66–68 ГПК України; ст.ст. 117, 118 КАС України), а також вирішити питання забезпечення доказів (ст. 151 ЦПК України; ст.ст. 73–75 КАС України). У господарському судочинстві прокурору потрібно вжити запобіжних заходів перед або під час подання позовної заяви (Розділ V-1 ГПК України). Під час розгляду справи прокурор зобов'язаний виявляти повагу до суду, виконувати процесуальні норми, що регламентують порядок судового розгляду справ, виконувати розпорядження головуєчого. Втручання прокурора у будь-якій формі у діяльність суду при здійсненні ним правосуддя є неприпустимим. Прокурору відповідно до Закону надано право вступати в процес на будь-якій його стадії. Це означає розгляд в суді першої інстанції, розгляд справи апеляційним та касаційним судом, подання заяви про перегляд справи за винятковими чи нововиявленими обставинами[4, с.100].

Висновки. На нашу думку, необхідно зазначити, що новий закон «Про Прокуратуру» прийнято з метою наближення до міжнародних стандартів, при його застосуванні на практиці слід брати до уваги, що як правило Європейський суд з прав людини уникає абстрактного підходу до розгляду питання про участь прокурора в судовому провадженні та вирішує, наскільки участь прокурора в розгляді справи відповідає принципу рівності сторін, вивчаючи кожний випадок окремо.

Все ж таки спираючись на практику судів усіх інстанцій, підхід до зазначеного питання до останнього часу залишався однозначним. Знаходились навіть серед суддів касаційних інстанцій прихильники старого підходу щодо допуску прокурора до справи, коли підтвердження його повноважень не вимагається і за самим прокурором залишається право вирішувати питання достатності підстав для представництва громадянина чи держави у суді. Так чи інакше остаточну крапку у цьому питанні може

поставити Верховний Суд України, але на сьогодні жодна з вищезазначених справ Верховним Судом не переглядалася.

Але в будь-якому випадку сама сутність представницької діяльності прокуратури залишається незмінною. З'ясування представницької діяльності вимагає виділення головного, істотного в цій діяльності, того, що складає її суть, сенс, зміст тощо. Найбільш чітко та у повній мірі сутність представництва проявляється в його завданні, підставах та у формах діяльності, повноваженнях прокурорів і їх специфіки, характері правовідносин, що виникають у процесі діяльності.

Література

1. Закон України «Про прокуратуру» / Відомості Верховної Ради України, 2015 р., № 2-3, ст.12.
2. Про організацію роботи органів прокуратури щодо представництва інтересів громадянина або держави в суді та їх захисту при виконанні судових рішень : Наказ Генерального прокурора України від 28 травня 2015 року № 6гн URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GP15004.html
3. Курило М.П. Цивільне процесуальне право України та уніфікація на його основі інших процесуальних галузей права: теорія і практика: моногр. / М.П. Курило. – Суми: Сумський національний аграрний університет, 2014. – С. 203.
4. Представництво прокурором у суді законних інтересів держави: наук. - практ. посіб. / О.П. Натрус, Ю.А. Турлова, О.А. Казак та ін. – К.: Національна академія прокуратури України, 2016. – 262 с.
5. Протасов С. Право прокурора на представництво в суді / С. Протасов // Юридична газета. – 2016. – №31-32. – С. 529-530.

6. Смітюх А.В. Щодо моменту початку розгляду господарської справи по суті / А.В. Смітюх [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/5424/1/272-275.pdf>
7. Тимченко Г.П. Проблеми форм захисту цивільних прав та інтересів, що охороняються законом / Тимченко Г.П. // Вісник господарського судочинства. – 2002. – № 1. – С. 211-214.
8. Штефан М.Й. Цивільний процес / М.Й. Штефан. – 2-ге вид., переробл. та допов. – К.: Ін Юре, 2001. – С. 115.

References

1. The Law of Ukraine "On the Prosecutor" / Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine, 2015, No. 2-3, p.12.
2. On the organization of the work of the prosecutor's office in relation to the representation of the interests of the citizen or the state in the court and their protection in the execution of court decisions: Order of the Prosecutor General of Ukraine dated May 28, 2015 № 6gn URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GP15004.html
3. Kuril MP Civil procedural law of Ukraine and unification on its basis of other procedural branches of law: theory and practice: monogr. / M.P. Smoked - Sumy: Sumy National Agrarian University, 2014. - P. 203.
4. Representation by the prosecutor in court of lawful interests of the state: sci.-Practice. manual / O.P. Natrus, Yu.A. Turlova O.A. Cossack and others - K. : National Academy of Public Prosecutor of Ukraine, 2016. - 262 pp.
5. Protasov S. The Prosecutor's Right to Representation in Court / S. Protasov // Yuridicheskaya Gazeta. - 2016 - №31-32. - S. 529-530.
6. Smityuk A.V. Concerning the moment when commencement of consideration of business in essence / AV Smytheh [Electronic resource]. - Access mode:

<http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/5424/1/272-275.pdf>

7. Timchenko G.P. Problems of protection of civil rights and interests protected by law / Timchenko G.P. // Bulletin of Economic Judicial Proceedings. - 2002. - No. 1. - P. 211-214.
8. Stefan M.Ya. Civil process / M.J. Stefan - 2nd form., Reworked. and papers. - K .: Ye. Yure, 2001. - P. 115.